



УДК 37.091.33(477)"1991/2000"

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-6\(36\)-1172-1184](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-6(36)-1172-1184)

Кодлюк Ярослава Петрівна доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти факультету педагогіки і психології Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, <https://orcid.org/0000-0003-0851-3436>

Гринчук Ірина Павлівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва, Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка, <https://orcid.org/0000-0001-5383-8665>

ПІДХОДИ ДО ПЕРІОДИЗАЦІЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (1991 – 2000 рр.): ЗМІСТОВИЙ КРИТЕРІЙ

Анотація. Проведено короткий аналіз проблеми періодизації у наукових розвідках історико-педагогічного спрямування, увагу зосереджено на дослідженнях, присвячених змістовому наповненню шкільної освіти. Розглянуто основні домінуючі методологічні підходи до періодизації означеної проблематики, представлено основне коло її українських дослідників (О. Сухомлинська та ін.).

Мета статті – окреслити основні підходи до періодизації в сучасних наукових історико-педагогічних дослідженнях, пов'язаних із критерієм змісту шкільної освіти.

Підходи до періодизації продемонстровано на прикладі низки дисертаційних досліджень.

У праці Н. Ігнатенко (2024) «Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.)» виділено наступні періоди: концептуальний (ідеологічно-організаційний 1991–1996 рр.), нормотворчий (1996–2010 рр.), контрверсійний (2010–2017 рр.) та реформаційний (2017–2020 рр.). В основу умовної періодизації закладено циклічні етапи розвитку української законодавчої бази в системі освіти, розвитку державної політики в галузі освіти України загалом від часу набуття державного суверенітету

У дослідженні Я. Кодлюк (2005) «Теорія і практика підручникотворення у галузі початкової освіти України (1960–2000 рр.)» виокремлено два етапи: перший (1960–1980-і рр.) – пов'язаний із процесами розвитку підручникотворення в початковій освіті, другий (1991–2000 рр.) – пов'язаний із



процесами підручникаового забезпечення початкової школи в умовах державної незалежності України.

Основою для виокремлення етапів були соціальні та психолого-педагогічні чинники, серед них – зміни цілей початкової освіти, інтенсивність процесу підручникотворення та ін.

У дослідженні Т. Медвідь (2015) «Становлення та розвиток загальної музичної освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» окреслені етапи, пов'язані із передумовами становлення загальної музичної освіти (з 1950-х рр.), із становленням загальної музичної освіти (з 1970-х рр.), із розвитком загальної музичної освіти (з II-ї половини 1980-х рр.), етап національного відродження загальної музичної освіти (з 1991 р.).

Висвітлено основні підходи до періодизації на прикладі дослідження І. Гринчук «Навчально-методичне забезпечення освітньої галузі «Мистецтво» закладів загальної середньої освіти України (1991–2020 рр.)».

Короткий аналіз основних підходів до періодизації в наукових розвідках початку ХХІ ст., пов'язаних з колом проблематики історико-педагогічних досліджень, дозволяє прослідкувати тенденції «осучаснення», укрупнення, поєднання різних підходів, що забезпечує більш системне, різноаспектне вивчення та аналіз тенденцій, теоретико-методичних засад, змісту освітніх процесів та на користь парадигмального та культурологічного аналізу, актуалізації міждисциплінарності досліджень, соціокультурного контексту та ін.

Сучасні соціокультурні виклики, реалії воєнного часу утверджують нас в позиції, що окремої уваги заслуговує аналіз тенденції щодо переосмислення ролі музичного виховання в контексті загальнокультурної підготовки учнів через визначення музичної освіти як важливого чинника формування національної ідентичності шкільної молоді.

Ключові слова: історико-педагогічні дослідження, початок ХХІ ст., методологічні засади, періодизація, державні освітні стандарти, програми, навчально-методичне забезпечення.

Yaroslava Petrivna Kodliuk, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Pedagogy and Methods of Primary and Preschool Education, Faculty of Pedagogy and Psychology, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, <https://orcid.org/0000-0003-0851-3436>

Hrynychuk Iryna Pavlivna PhD (Pedagogy), Associate Professor of the Department of Musicology and Methods of Music Art, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, <https://orcid.org/0000-0001-5383-8665>



APPROACHES TO PERIODIZATION OF SCHOOL EDUCATION IN UKRAINE (1991 – 2000): CONTENT CRITERIA

Abstract. A brief analysis of the problem of periodization in scientific research of a historical and pedagogical nature is carried out, with a focus on research devoted to the content of school education. The main dominant methodological approaches to the periodization of the specified issue are considered, and the main circle of its Ukrainian researchers is presented (O. Sukhomlynska and others).

The purpose of the article is to outline the main approaches to periodization in modern scientific historical and pedagogical research related to the criterion of the content of school education.

Approaches to periodization are demonstrated on the example of a number of dissertation studies.

In the work of N. Ignatenko (2024) "Transformational processes in the theory and methodology of teaching history at school during the period of independence of Ukraine (1991–2020)" the following periods are distinguished: conceptual (ideological-organizational 1991–1996), norm-setting (1996–2010), controversial (2010–2017) and reformative (2017–2020). The basis of the conditional periodization is the cyclical stages of the development of the Ukrainian legislative framework in the education system, the development of state policy in the field of education of Ukraine in general since the acquisition of state sovereignty.

In the study by Ya. Kodlyuk (2005) "Theory and Practice of Textbook Creation in the Field of Primary Education of Ukraine (1960–2000)" two stages were distinguished: the first (1960–1980s) – associated with the processes of development of textbook creation in primary education, the second (1991–2000) – associated with the processes of textbook provision of primary school in the conditions of state independence of Ukraine.

The basis for the isolation of stages were social and psychological and pedagogical factors, among them - changes in the goals of primary education, the intensity of the textbook creation process, etc.

The study by T. Medvid (2015) "Establishment and development of general music education in Ukraine (second half of the 20th - beginning of the 21st century)" outlines the stages associated with the prerequisites for the formation of general music education (since the 1950s), with the formation of general music education (since the 1970s), with the development of general music education (since the second half of the 1980s), the stage of national revival of general music education (since 1991). The main approaches to periodization are highlighted on the example of the study by I. Hrynychuk "Teaching and methodological support



of the educational branch "Art" of general secondary education institutions of Ukraine (1991–2020)".

A brief analysis of the main approaches to periodization in scientific research of the early 21st century, related to the range of issues of historical and pedagogical research, allows us to trace the trends of "modernization", consolidation, combination of different approaches, which provides a more systematic, multi-faceted study and analysis of trends, theoretical and methodological foundations, the content of educational processes and in favor of paradigmatic and culturological analysis, updating the interdisciplinarity of research, socio-cultural context, etc.

Modern socio-cultural challenges, wartime realities confirm our position that the analysis of the trend towards rethinking the role of musical education in the context of the general cultural preparation of students through the definition of musical education as an important factor in the formation of the national identity of school youth deserves special attention.

Keywords: historical and pedagogical research, the beginning of the 21st century, methodological principles, periodization, state educational standards, programs, educational and methodological support.

Постановка проблеми. Однією із визначальних вимог до пошукових робіт історичного напрямку є розробка авторських підходів щодо періодизації, оскільки це – одна з найбільш складних, комплексних і багаторівневих проблем наукового пізнання у гуманітарній сфері, що потребує досконалого знання про об'єкт дослідження, про суміжні з ним науки, розвиненого наукового світогляду та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. О. Сухомлинська наголошує на значенні вибору критеріїв періодизації, контексту, який вкладається дослідником у конкретний період, на розумінні «рушійних сил» зміни періоду та ін.

Вона зазначала, що розробка нових підходів до періодизації є «складовою сучасного реформування історико-педагогічної науки, важливою частиною її системної реформи» [1, с.48].

Низка українських дослідників (М. Богуславський, Я. Бурлака, Н. Гупан, Н. Дічек, Ю. Руденко та ін.) у своїх публікаціях кінця 1990-х – початку 2000-х років зачіпали проблеми оновлення понятійно-термінологічного апарату історико-педагогічної науки, тим самим заклали основи проблематики її періодизації.

Мета статті – окреслити основні підходи до періодизації в сучасних наукових історико-педагогічних дослідженнях, пов'язаних із змістовим наповненням шкільної освіти.



Виклад основного матеріалу. Розглядаючи проблему періодизації у наукових дослідженнях, зупинимось на основних домінуючих методологічних підходах, серед яких наступні: хронологічний (лінійний), цивілізаційно-культурологічний, соціально-політичний, ідейно-парадигмальний, особистісно-біографічний підходи.

Так, суть хронологічного (лінійного) підходу відображає періодизаційний поділ історико-педагогічного процесу на послідовні етапи, відповідно до загальноприйнятої періодизації історії (Стародавній світ – Середньовіччя – Новий час – Новітній час), їх конкретизацію відповідно до хронологічних та географічних рамок конкретних досліджень.

Характерними ознаками цього підходу, поширеного у т.зв. «класичних» дослідженнях кінця ХХ ст., є акцент на причинно-наслідкових змінах певних історичних епох, осмисленні змісту окремих етапів розвитку педагогічної думки та освітнього процесу як частини загального соціокультурного процесу. Однак, цей підхід є надто узагальненим, не враховує особливостей розбудови шкільництва, розвитку педагогічної думки, її окремих напрямків у конкретних країнах тощо.

Суть цивілізаційно-культурологічного підходу щодо періодизації історико-педагогічних досліджень, який домінує у працях з порівняльної педагогіки, полягає в більш повному урахуванні культурно-цивілізаційних змін, особливостей розбудови шкільництва, розвитку педагогічної думки і трансформацій освітніх ідеалів у конкретних країнах. Так, загальні позиції, пов'язані із характеристиками т.зв. «античної», «християнської», «гуманістичної», «модерної» педагогіки тощо, набувають конкретизації, відповідно до хронологічних та географічних рамок досліджень. Цей підхід, на думку дослідників, дозволяє повніше висвітлити глибинні зміни щодо розбудови шкільництва, розвитку педагогічної думки, її окремих напрямків, динаміку домінуючих пріоритетів освіти тощо.

Відповідно до соціально-політичного підходу, що є актуальним для історико-педагогічної думки пострадянських країн, зокрема України, періодизація у дослідженнях укладається відповідно до етапів соціально-політичного розвитку держави (наприклад, т. зв. «дореволюційна», «радянська», «пострадянська» педагогіка тощо), до радикальних змін у суспільно-політичному контексті, їх впливу на освітні процеси. Однак, ця періодизація, як зазначають науковці, несе ризики суб'єктивізму «ідеологічного забарвлення», зокрема щодо «радянського» періоду.

Суть ідейно-парадигмального підходу полягає у періодизації, упорядкованій відповідно до основних панівних педагогічних концепцій, ідей, теорій, парадигм (авторитарна, гуманістична, особистісно орієнтована педагогіка та ін.). Дослідники підкреслюють, що цей підхід став домінуючим



впродовж межі XX – XXI ст., що пов'язано із розробкою нових філософських засад освіти (так, філософські засади мистецької освіти закладені у працях О. Рудницької). Його позитивом є врахування не лише фактологічної, законодавчої бази, а й змісту, характеристик освітньої (навчально-виховної) діяльності, що дозволяє прослідкувати внутрішню динаміку освітніх процесів, теоретико-методичних засад, педагогічної думки, зокрема, в царині музичної педагогіки (О. Олексюк) тощо.

Поширеним є інституційно-функціональний підхід, за яким періоди визначаються на основі років виникнення та розвитку окремих інституцій освіти (школа, університет, педагогічні товариства, міністерства тощо).

Підхід є домінуючим у дослідженнях історії окремих освітніх установ, систем навчання, підготовки фахівців-освітян, зокрема вчителів музики (за В. Черкасовим [2]).

Більш вузьким є т. зв. «особистісно-біографічний підхід», у якому періодизація базується на теоретико-методичних засадах діяльності видатних педагогів і мислителів («педагогіка доби Коменського», «епоха Ушинського», «період Сухомлинського» та ін.), що дозволяє поглибити розуміння концептуально-ідейного педагогічного контексту впродовж певних хронологічних рамок.

Підсумовуючи, можемо прослідкувати, що домінуючою у сучасних історико-педагогічних дослідженнях є тенденція до поєднання різних підходів щодо періодизації, що забезпечує більш системне, комплексне, різноаспектне вивчення та аналіз тенденцій, теоретико-методичних засад, змісту освітніх процесів та ін. Так, у історико-педагогічних дослідженнях початку XXI ст., зокрема пов'язаних із проблематикою загальної мистецької освіти, переважає тенденція відходу від «жорсткої хронологічності» на користь парадигмального та культурологічного аналізу, із врахуванням міждисциплінарності досліджень, соціокультурного контексту та ін.

Розглянемо підходи до періодизації на прикладі низки досліджень.

У дослідженні Н. Ігнатенко (2024) «Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.)» висвітлено «особливості становлення, чинники та тенденції розвитку змісту, методів та організаційних форм навчання історії як передумови та результату інституційного розвитку вітчизняної теорії і методики навчання історії, доведено наступність прогресивних наукових ідей та механізмів їхньої реалізації на різних етапах історичного розвитку теорії та методики навчання історії в школі періоду незалежності України» [3].

У дослідженні презентовано розроблену авторську періодизацію генези змісту теорії та методики навчання історії в закладах загальної середньої освіти означеного періоду. Н. Ігнатенко виокремила наступні



періоди: концептуальний (ідеологічно-організаційний 1991–1996 рр.), нормотворчий (1996–2010 рр.), контроверсійний (2010–2017 рр.) та реформаційний (2017–2020 рр.). В основу умовної періодизації закладено циклічні етапи розвитку української законодавчої бази в системі освіти, розвитку державної політики в галузі освіти України загалом від часу набуття державного суверенітету.

Так, перший етап у періодизації авторка пов'язує із формуванням засадничих принципів державної освітньої політики, вітчизняної законодавчої та нормативно-правової бази; другий – із прийняттям перших законів прямої дії щодо функціонування усіх ланок системи національної освіти у відповідності до актуальних потреб початку ХХІ ст. Третій етап, як констатує авторка, характерний кризовими явищами національної освітньої системи та спробою її повернення до низхідної (радянської) траєкторії розвитку. Для четвертого етапу, відповідно до позиції авторки, властиві глибокі концептуальні перетворення національної моделі освіти на засадах європейської освітньої практики.

Н. Ігнатенко констатує, що означені періоди відображають еволюцію пріоритетів освітньої політики, що безпосередньо залежала від гуманітарних ініціатив законодавчої і виконавчої інституцій влади, на які впливають і соціокультурні тенденції суспільства.

У межах цих періодів авторка простежує 5 етапів (1991–1996 рр.; 1996–2005 рр.; 2005–2010 рр.; 2010–2014; 2014–2020 рр.), кожен з яких ідентифікує як «самодостатню модель ретрансляції механізмів упровадження ключових ідеологічних принципів очільників виконавчої влади та призначених ними реформаторів освіти» [3].

У дослідженні «Теорія і практика підручникотворення у галузі початкової освіти України (1960–2000 рр.)» Я. Кодлюк підкреслює, що саме історико-педагогічний підхід дає можливість глибше зрозуміти закономірності поступового розвитку педагогічних явищ, їхню зумовленість суспільними, соціально-культурними та іншими чинниками, виявити взаємозв'язки, об'єктивно оцінити стан та з'ясувати загальні тенденції розв'язання досліджуваної проблематики.

Відповідно до авторської періодизації, процес підручникотворення в галузі початкової освіти України у 1960–2000 рр. охоплює 2 основних етапи: перший – розвиток підручникотворення в початковій освіті у 1960–80-х рр., другий – підручникове забезпечення початкової школи в умовах державної незалежності України. Я. Кодлюк зазначає, що основою для виокремлення етапів були соціальні та психолого-педагогічні чинники, серед них – зміни цілей початкової освіти, інтенсивність процесу підручникотворення та ін.



Одночасно, у першому етапі авторка виокремлює відносно завершені проміжки, кожен з яких має певні інваріантні характеристики, серед них: підручникове забезпечення процесу підготовки реформи школи 1960-х рр.; перехід початкової школи на новий зміст і тривалість навчання (кінець 1960-х – 70-і роки); реформування початкової ланки освіти у 1980-х роках та його вплив на практику підручникотворення [4].

Нижню межу першого етапу Я. Кодлюк визначила з урахуванням наступних факторів: із початком комплексного дослідження проблематики шкільного підручника, із підготовкою реформи школи, оскільки із переходом до загальної обов'язкової восьмирічної освіти початкова школа втратила свою функціональну самостійність. Вибір верхньої межі першого етапу був зумовлений процесом розробки нових концепцій змісту загальної середньої освіти. Я. Кодлюк підкреслює, що у зазначений період відбулися суттєві реформування школи першого ступеня: перехід 4-річної початкової школи на 3-річний термін навчання у 1970-х роках, введення 4-річного початкового навчання дітей з шестирічного віку у 1980-х роках, розпочалося запровадження Державного стандарту початкової загальної освіти.

Виокремлення хронологічних рамок другого етапу зумовлене низкою факторів. Найперше – реформуванням національної системи освіти, яке розпочалося відразу після проголошення державної незалежності і передбачало приведення системи у відповідність до нових соціально-економічних цілей, життєвих реалій, особливо потреб державотворення, розвиток національної системи освіти відповідно до Конституції України та Закону про освіту, забезпечення національного характеру і водночас конкурентоспроможності української освіти на світовому ринку.

Я. Кодлюк підкреслює, що підручникотворчий процес у галузі початкової освіти України в умовах державної незалежності охопив наступні періоди: перехідний (початок 1990-х – 1995); період розробки державних стандартів загальної середньої освіти (1996–1999); стан підручникотворення в період запровадження Державного стандарту початкової загальної освіти.

Верхньою межею етапу визначено прийняття Закону України «Про загальну середню освіту», що започаткувало створення нової нормативної бази функціонування загальноосвітньої школи – державних стандартів освіти, зокрема Державного стандарту початкової загальної освіти (2000).

Я. Кодлюк зазначає, що зміни цілей ланки початкової освіти знайшли відображення, зокрема, у введенні нових предметів і розробці відповідних підручників, у змістовому наповненні книг, у дидактичній організації навчального матеріалу тощо.



Розглянемо підходи до періодизації у дослідженні Т. Медвідь «Становлення та розвиток загальної музичної освіти в Україні (друга половина XX – початок XXI століття)» [5].

Авторка пропонує наступну періодизацію: етап, пов'язаний із передумовами становлення загальної музичної освіти (з 1950-х рр.), етап становлення загальної музичної освіти (з 1970-х рр.), етап розвитку загальної музичної освіти (з II-ї половини 1980-х рр.), етап національного відродження загальної музичної освіти (з 1991 р.).

Знаковими для першого етапи стали наступні чинники: впровадження обов'язкового семирічного навчання школярів з 1949/50 н.р., предмету «Співи» у 1–4-х класах і, відповідно, навчальних програм зі співів з 1950/51 н.р., предмету «Співи» у 5–6-х класах з 1956 н.р. З 1961/62 н.р. було запроваджено обов'язкове восьмирічне навчання школярів. Відбулися важливі зміни і щодо переназви предмету: «Музика і співи» у 1–8-х класах з 1960/61 н.р., «Співи і музика» у 1–7-х класах з 1966/67 н.р.

Другий етап авторської періодизації пов'язаний із завершення переходу до загальної середньої освіти з десятирічним терміном навчання (1972), з утвердженням назви предмету як «Музика» у 1–7-х класах з 1973/74 н.р., розробки оновлених навчальних програм з музики з 1977 р., з впровадженням нового предмету «Музика, співи, ритміка» у початкових класах загальноосвітніх шкіл з 1977/ 78 н.р.

Законодавчого значення набули міністерські постанови «Про дальше поліпшення естетичного виховання в загальноосвітніх школах» (1978), «Заходи з дальшого поліпшення естетичного виховання учнівської молоді на 1978–1982 рр.». У цей період були започатковані процеси організації і проведення науково-практичних семінарів із питань шкільної музичної освіти в Україні та за кордоном (в Болгарії, Угорщині та ін.), випуску методичного видання «Музика в школі» (1972). Важливу роль на цьому етапі відіграли процеси створення музично-педагогічних факультетів у вищих навчальних закладах України (Київ, Дрогобич та ін.).

Нижня межа третього етапу авторської періодизації (як розвитку загальної музичної освіти) визначена «Реформою загальноосвітньої і професійної школи» (1984). Так, з 1987/88 н.р. відбувалося активне впровадження нових навчальних програм та поурочних методичних розробок з музики у 1–7-х класах, відкривалися школи (класи) з поглибленим теоретичним та практичним вивченням музики з (1986/87 н.р.). Законодавчого значення мали постанови щодо переходу загальноосвітніх шкіл на 11-річний термін навчання з 1989/90 н.р., «Положення МНО України про навчальний кабінет з музики» (1990), впровадження предмету «Музика» у 1–8-х класах з 1989/90 н.р.



Структурні зміни освітньої системи були пов'язані також із відкриття гімназій та ліцеїв в різних регіонах країни з 1990 р.

Етап від 1991 р, за періодизацією авторки, має назву «етап національного відродження загальної музичної освіти». Нижня межа етапу позначена законом України «Про освіту» (1991), прийнятою «Концепцією загальноосвітньої школи». Визначальними для цього етапу стали впровадження ідей та положень «Концепції естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури» (1992), Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), 1993 р.

Так, з 1991/92 н.р. в низці регіонів відкривалися спеціалізовані загальноосвітні школи музичного профілю, впродовж 1994, 1996 років впроваджувалися нові навчальні програми для уроків «Музики» та позакласної роботи. Наступні зміни в освітній системі були пов'язані із Законом України «Про загальну середню освіту» (1999).

2000-і роки (перше десятиліття XXI ст.) за періодизацією Т. Медвідь визначені як етап модернізації загальної музичної освіти. Його сутнісні зміни пов'язані із «Концепцією загальної середньої освіти (12-річна школа)» (2001), із впровадженням державних стандартів освіти, 12-бальної системи оцінювання знань учнів з 2000/01 н.р., положень «Національної доктрини розвитку освіти України в XXI столітті» (2002), «Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах» (2004), «Концепції загальної мистецької освіти» (2004) та ін.

Обираючи підходи щодо періодизації дослідження «Навчально-методичне забезпечення освітньої галузі «Мистецтво» закладів загальної середньої освіти України (1991–2020 рр.)», вважаємо доцільним виділити два основні етапи, умовно: «етап розбудови шкільної мистецької освіти на національних засадах» (1991 – 2000 роки) і «етап стандартизації змісту шкільної мистецької освіти» (2000 – 2020 роки). Нижня межа першого етапу пов'язана із започаткуванням процесів реформування національної системи освіти після проголошення державної незалежності, із узгодженням освітніх нормативних положень відповідно до Конституції України, Закону «Про освіту» (1991), «Концепції загальноосвітньої школи» (1991). Верхньою межею етапу визначено прийняття Закону України «Про загальну середню освіту».

Другий етап пов'язуємо із розробкою нової нормативної бази функціонування загальноосвітньої школи. Насамперед, це Державні стандарти, зокрема щодо галузі мистецької освіти, серед них – впровадження Державного стандарту початкової загальної освіти (2000) як нижньої межі етапу. Концептуальні зміни в галузі «Мистецтво» закладені в положеннях



Державного стандарту базової та повної середньої освіти (2004), Державного стандарту початкової загальної освіти (2011), Державного стандарту повної середньої освіти (2011). Затверджені стандарти обумовили активні процеси підручникотворення, розробки методичного супроводу, календарного планування, навчально-методичних посібників [6], хрестоматій для слухання музики, хорового співу тощо. Зasadничою основою трансформаційних процесів стала також «Концепція художньо-естетичного виховання учнів у системі освіти України» (2004).

Наступні якісні зміни в сучасному освітньому процесі, зокрема щодо його початкової ланки, обумовлюються затвердженням Державного стандарту початкової загальної освіти (2018), Наказів МОН України «Про затвердження типових освітніх програм для 1–2-х класів закладів загальної середньої освіти» (2018), «Про затвердження типових освітніх програм для 3–4-х класів закладів загальної середньої освіти» (2018). Означені програми розроблені групами авторів під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна [7]. Отже, 2018 – 2020-й роки стали роками впровадження Державного стандарту початкової загальної освіти (2018), програм НУШ у початковій ланці загальної середньої освіти.

Фокус дослідження зосереджений на аналізі концептуальних засад державних стандартів, мети і завдань програм з курсів «Музичне мистецтво», інтегрованого курсу «Мистецтво» як нового формату загальної мистецької освіти, на висвітленні відповідного навчально-методичного забезпечення означених курсів тощо.

Проведений аналіз відповідної джерельної бази, практики освітнього процесу ЗЗСО м. Тернополя, низки міст Західної України дозволяє нам окреслити певні тенденції у навчально-методичному забезпеченні галузі. Серед них: процеси «укрупнення» – переходу від окремих дисциплін («Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво») до інтегрованого курсу «Мистецтво» [8], зміни освітніх пріоритетів («від стандартів змісту» – «до стандартів результатів» (Т. Засєкіна), зростання домінування компетентнісного підходу у змісті загальної мистецької освіти, акцент на культурологічному і діяльнісному підходах у навчанні мистецтва.

Висновки. Короткий аналіз основних підходів до періодизації в наукових розвідках початку ХХІ ст., пов'язаних з колом проблематики історико-педагогічних досліджень, дозволяє прослідкувати тенденції «осучаснення», укрупнення, поєднання різних підходів, що забезпечує більш системне, різноаспектне вивчення та аналіз тенденцій, теоретико-методичних засад, змісту освітніх процесів та на користь парадигмального та культурологічного аналізу, актуалізації міждисциплінарності досліджень, соціокультурного контексту та ін. Сучасні соціокультурні виклики, реалії



воєнного часу утверджують нас в позиції, що окремої уваги заслуговує аналіз тенденції щодо переосмислення ролі музичного виховання в контексті загальнокультурної підготовки учнів через визначення музичної освіти як важливого чинника формування національної ідентичності шкільної молоді.

Література:

1. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. К.: А.П.Н., 2003. 68 с.
2. Черкасов В. Ф. Періодизація музично-педагогічної освіти України в умовах наближення до європейських і світових стандартів //Мистецтво та освіта, 2021, 3 (101). С. 7–12. [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3\(101\)-7-12](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3(101)-7-12)
3. Ігнатенко, Н.І. Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.): реферат дис. ... д-ра пед. наук. Тернопіль, ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025.
4. Кодлюк, Я.П. Теорія і практика підручникотворення у галузі початкової освіти України (1960–2000 рр.): автореф. дис. ... д-ра пед. наук. К, 2005. 36 с.
5. Медвідь Т.О. Становлення та розвиток загальної музичної освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук. Дрогобич, 2015. 20 с.
6. Гринчук І.П., Бурська О.П. Проблеми музичного мислення: теорія і методика розвитку. Діалектика музичного логосу та ейдосу: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 224 с.
7. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. К.: Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.
8. Масол Л.М. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1–2 класах на засадах компетентнісного підходу» / Людмила Масол. Київ : Генеза, 2019. 208 с.

References:

1. Sukhomlynska, O.V. (2003). Istoryko-pedahohichnyy protses: novi pidkhody do zahal'nykh problem [Historical and pedagogical process: new approaches to general problems]. Kyiv: A.P.N. 68 p. [in Ukrainian].
1. Cherkasov, V. F. (2021). Periodyzatsiya muzychno-pedahohichnoyi osvity Ukrayiny v umovakh nablyzheniya do yevropeys'kykh i svitovykh standartiv [Periodization of music and pedagogical education in Ukraine in the context of approaching European and world standards] //Mystetstvo ta osvita [Art and Education]. 3 (101), pp. 7–12. [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3\(101\)-7-12](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3(101)-7-12) [in Ukrainian].
2. Ihnatenko, N. I. (2025). Transformatsiyni protsesy v teorii ta metodytsi navchannya istoriyi v shkoli periodu nezalezhnosti Ukrayiny (1991–2020 rr). [Transformational Processes in the Theory and Methods of Teaching History in Schools during the Independence Period of Ukraine (1991–2020)] : referat dysertatsiyi na здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Ternopil': TNPU im. V. Hnatyuka, 2005. 36 p. [in Ukrainian].
3. Kodlyuk, Ya.P. (2005). Teoriya i praktyka pidruchnykotvorennia u haluzi pochatkovoyi osvity Ukrayiny (1960–2000 rr.) [Theory and practice of textbook creation in the field of primary education of Ukraine (1960–2000)]: avtoreferat dysertatsiyi na здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. К., 2005. 36 p. [in Ukrainian].



4. Medvid, T.O. (2015). Stanovlennya ta rozvytok zahal'noyi muzychnoyi osvity v Ukraini (druha polovyna XX – pochatok XXI stolittya) [The formation and development of general music education in Ukraine (second half of the 20th – beginning of the 21st century)]: avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovooho stupenya kandydata pedahohichnykh nauk. Drohobych, 2005. 20 p. [in Ukrainian].

5. Hrynychuk, I.P., Burska O.P. (2008). Problemy muzychnoho myslennya: teoriya i metodyka rozvytku. Dialektyka muzychnoho lohosu ta eydosu: Navchal'no-metodychnyy posibnyk. [Problems of musical thinking: theory and methods of development. Dialectics of musical logos and eidos: Educational and methodological manual] Ternopil': Pidruchnyky i posibnyky, 2008. 224 p. [in Ukrainian].

6. Typovi osvitni prohramy dlya zakladiv zahal'noyi seredn'oyi osvity: 1–2 ta 3–4 klasy [Typical educational programs for general secondary education institutions: grades 1–2 and 3–4]. K.: Vydavnytstvo «Svitoch», 2019. 336 p. [in Ukrainian].

7. Masol, L.M. (2019). Navchal'no-metodychnyy posibnyk "Nova ukrayins'ka shkola: metodyka navchannya intehrovanoho kursu "Mystetstvo" u 1–2 klasakh na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu" [Teaching and methodological manual "New Ukrainian School: Teaching Methods of the Integrated Course "Art" in Grades 1–2 on the Basis of the Competency-Based Approach"] Kyiv : Heneza, 2019. 208 p. [in Ukrainian].